

Григор'єва М. Д.,
*студентка 6 курсу факультету
підготовки слідчих
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Одеса*

ЗНАЧЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Значення правових презумпцій оцінюється вченими по-різному. Зустрічаються думки про презумпції як, метод прийняття рішень за відсутністю іншого, біль кращого, коли просто немає іншого виходу. Також існують твердження про те, що всякі презумпції, які б вони не були, є спробою створити абстрактну істину, відірвану від конкретних обставин справи. Як зазначає О.М.Гаргат-Українчук: «насамперед правові презумпції мають основоположне значення для формування будь-якої галузі права. Закріплені законом юридичні припущення є своєрідним орієнтиром, точкою відліку для моделювання галузі права в цілому» [1, с. 450]. Т.М.Супрун відзначає, що «у кримінальному судочинстві України презумпції сприяють однаковому правовому регулюванню стабільності правопорядку, захисту прав громадян» [2, с. 252].

Дослідженню презумпцій у кримінальному праві не приділяли належної уваги через те, що основна увага приділялась процесуальному застосуванню презумпцій та їх використанню в процесі доказування. Презумпції у кримінальному праві несуть у собі чітку цільову направленість. Вони покладені в основу норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності, злочинність та караність діяння особи [3, с.22].

З юридичної точки зору презумпції виступають як своєрідний компонент механізму правового регулювання. При цьому, з одного боку, їх можна представити як засіб правового регулювання. З іншого боку, правові презумпції виступають в якості засобів юридичної техніки.

Правові презумпції в сфері кримінальної правотворчості застосовуються: 1) в процесі відмежування групи, галузі суспільних відносин, які потребують правового регулювання, стосовно кримінального права – для виділення кола суспільно небезпечних діянь, які необхідно закріпити як злочин; 2) як засіб законодавчої техніки - за безпосередньою регламентації в КК злочинів, ступеня їх суспільної небезпеки, караності і умов анулювання юридичних наслідків [4, с. 9].

На погляд А.В. Грушева, презумпції в кримінальному праві мають три основних значення: 1) виступають в якості основних засад, цілей, ідей (принципів) правового регулювання, мають найбільш загальне значення на рівні всієї системи норм КК (філософсько-правовий аспект); 2) впливають на законодавчу техніку конструювання окремих норм та інститутів кримінального

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

права (законотворчий аспект); 3) набувають безпосереднє регулююче значення в кримінально-правових відносинах (правозастосовчий аспект) [5, с. 147].

Як зазначає Ю.Г. Зуєв: « Презумпції, закріплені в кримінальному законі, не тільки значно скорочують процедуру доказування, а й застосовуються в процесі: а) юридичного тлумачення норм права; б) подолання правових колізій; в) індивідуалізації покарання» [4, с. 21].

Потрібно відмітити, що О.С. Котуха, вважає, що «за допомогою презумпцій досягається кілька цілей у кримінально-правовому регулюванні:

- забезпечується узгодженість норм кримінального права з нормами інших галузей права;
- досягається стабільність кримінально-правової норми;
- забезпечується обґрунтована юридична стислість;
- обмежується застосування зайвих засобів кримінально-правового впливу» [6, с. 297].

Узгодженість норм кримінального права з нормами інших галузей права є необхідною умовою досягнення ефективності правового регулювання загалом, так як норми конкретної галузі права та усього права становлять єдину систему, елементи якої взаємопов'язані. Зміна норми без врахування її системних зв'язків призводить до суперечностей та колізій у праві. Роль презумпцій у цьому аспекті може вказувати на обґрунтованість законодавчих змін.

Врахування поділу презумпцій на загально-правові, міжгалузеві та галузеві має важливе значення у правотворчій діяльності і є умовою оптимальної законотворчості. Особливу роль у забезпеченні узгодженості різних галузей права відіграють міжгалузеві презумпції. Найбільше міжгалузових презумпцій у кримінальному праві існують для того, щоб забезпечити належний взаємозв'язок цієї галузі з кримінально-процесуальним правом.

Галузевою специфікою презумпцій у кримінальному праві є те, що у цій галузі неабияке значення має класифікація презумпцій на спростовні та неспростовні. При цьому неспростовність презумпцій впливає не лише на обсяг предмету доказування, а й застосовується для диференціації кримінальної відповідальності. Так, зокрема, до таких неспростовних презумпцій кримінального права належить презумпція підвищеної суспільної небезпеки злочину, вчиненого за наявності обтяжуючих або кваліфікуючих обставин.

Дійсно, законодавець, формулюючи кваліфіковані склади злочинів, визначає ті обставини, які найбільше впливають на суспільну небезпеку діяння та обумовлюють необхідність застосування більш суворої санкції. Так, наприклад, при закріпленні в ч. 2 ст. 120 Кримінального кодексу України кваліфікуючу ознаку «доведення до самогубства, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, а також щодо двох або більше осіб» [7], при цьому презумується те, що скоєння злочину при вказаних обставинах підвищує суспільну небезпеку цього злочину та підвищує верхню межу санкції. Зазначені презумпції, непрямо відображені в нормах

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

кримінального права, є неспростовними та відображають каральну специфіку даної галузі права.

Стабільність законодавства в певній мірі свідчить про його оптимальності. Сприйняття кримінально-правовими нормами презумпцій, що відображають певні, перевірені практикою закономірності соціальних відносин, веде до стабільності кримінального закону, який в той же час має і прогностичний характер.

Важливим завданням у сфері застосування презумпцій є забезпечення юридичної стислості, яка полягає у чіткому викладі юридичних норм. Роль презумпції в реалізації зазначеного напрямку полягає в тому, що оптимальне поєднання прямого і непрямого способу їх закріплення сприяє досягненню необхідної стислості викладу правової норми. Непряме закріплення презумпції дозволяє уникнути формулювання її змісту безпосередньо у нормі права. Водночас, безпосереднє закріплення презумпції, підстав її застосування та умов її спростування забезпечує більш чітке розуміння юридичної норми. Пряме формулювання презумпції необхідне у тих випадках, коли в цьому є доцільність, коли неможливо іншим способом забезпечити сприйняття та розуміння презумпції. Самі ж презумпції, у свою чергу, дозволяють не перелічувати усіх тих обставин, що спричиняють виникнення певних юридичних наслідків. Презумпція замінює усі юридичні факти, які необхідно було встановити для застосування юридичних наслідків.

Наступним важливим завданням, яке виконують презумпції, є забезпечення економії кримінально-правових засобів впливу. Економія кримінально-правових засобів впливу є одним з принципових положень законодавчої діяльності і проявляється в тому, що злочинними повинні оголошуватися тільки ті діяння, які з точки зору кримінальної політики становлять велику ступінь суспільної небезпеки, відповідно до якої оптимально визначалася б караність вчиненого. В даному аспекті відзначимо, що юридичні презумпційні припущення обумовлюють і тягнуть певні правові наслідки.

Для кримінального права презумпція є спеціальним прийомом-припущенням, що розкриває зміст статті кримінального закону з точки зору цілей та мотивів, якими керувався законодавець, встановлюючи кримінально-правовий припис або заборону.

Презумпції сприяють також подоланню суперечностей, колізій у кримінальному праві. Навіть незначний дефект у нормі кримінального права здатний паралізувати правозастосовчу діяльність, призвести до неможливості застосування тієї чи іншої норми. Презумпції допомагають уникнути безвихідних ситуацій у процесі застосування норм права. Водночас, слід відзначити, що об'єктивні потреби правозастосовчої діяльності вказують на необхідність прямого закріплення у статтях кримінального закону тих чи інших презумпцій.

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

Роль презумпційних положень в правозастосуванні полягає в тому, що вони, діють на всіх стадіях правозастосовчої діяльності, сприяючи її ефективності.

Презумпції у кримінальному праві відіграють важливу роль у регулюванні суспільних відносин, що формують предмет кримінального права. Цінність презумпцій пояснюється характером і наслідками їх впливу на суспільні відносини. Презумпції є органічними частинками системи кримінального законодавства і в складі системи беруть участь у правовому регулюванні, таким чином, виявляючи себе самостійним типом правових установок.

Список використаних джерел

1. *Гаргат-Українчук О. М.* Поняття, ознаки та значення правових презумпцій у кримінальному процесі України // *Держава і право.* – 2009. – Вип. 45. – С. 446–452.
2. *Супрун Т.М.* Правові презумпції у кримінальному судочинстві України // *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* – Ірпінь, 2012. – № 2(57). – С. 249–253.
3. *Каранина Н. С.* Проблематика правовой презумпции // *Право: теория и практика.* – 2005. – № 14. – С. 22–31.
4. *Зуев Ю. Г.* Презумпции в уголовном праве : 12.00.08 : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Зуев Юрий Геннадьевич ; Ярославский государственный университет им. П. Г. Демидова. - Казань, 2000. - 25 с.
5. *Грошев А.В.* Презумпции в уголовном праве и их роль в правоприменительной деятельности // *Юридическая техника. Ежегодник. Первые Бабаевские Чтения: «Правовые презумпции, теория, практика, техника».* – 2010. – №4. – С.145–153
6. *Котуха О.С.* Непрямі матеріально-правові презумпції у кримінальному праві України // *Часопис Київського університету права.* – 2012. – №2. – С.295– 299.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III // *Відомості Верховної Ради України.* – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Духняк Тарас Михайлович,
*студент з курсу юридичного факультету
Івано-Франківського університету
права імені Короля Данила Галицького
м. Івано-Франківськ*
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
*доцент кафедри кримінального права
і процесу Мельник П.В.*

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

В сучасному світі глобальною стала проблема розповсюдження та продажу наркотичних засобів, не оминуло це лихо і Україну, а також відповідальності за дані дії. В деяких країнах світу було проведено